

וחייב הבן הממזר עונש מיתה על מכתו ועל קללתו, אם קלל או הכה את אביו.

מה להלן, בבני יעקב, מדובר באחים כשרים ולא פסולין.

וחשוב הוא בנו לכל דבר.

אף כאן, בחיוב יבום, מדובר רק באחים כשרים ולא פסולין.

חז"ן ממי שיש לו בן מן השפחה ומן העבודה כוכבים. שאין הוא מתייחס אחריו, ואינו פוטר את אשתו הישראלית מיבום, ואינו יורשו.

קא משמע לן משנתנו, שלענין זה לא לומדים מבני יעקב, ואף אח פסול זוקק.

ומקשינן: ואימא, הכי נמי! אכן נלמד מבני יעקב שלא יזוקק הפסול את אשת אחיו ליבום!?

גמרא:

והוינן בהא דתנן: אחיו "מכל מקום" — לאתויי מאי?

ומתריצין: כיון דלענין יבום מצינו שבן ממזר מיפטר נפטר את אשת אביו מיבום, למדנו מכך שאח ממזר מיוזק נמי זקיק את כב-ב אשת אחיו לחלוץ.

אמר רב יהודה, לאתויי אח ממזר.

שנינו במשנה: ואחיו הוא לכל דבר.

ותמהינן: וכי צריך להשמיענו שאף אח ממזר זוקק ליבום?

והוינן בה: למאי הילכתא אחיו הוא?

והלא הדבר פשיטא, (7) שהרי גם ממזר אחיו הוא!

ומשנינן: ליורשו ולהטמא לו, שאפילו כהן המוזהר שלא להיטמא למת, מטמא הוא לאחיו הממזר, והוא בכלל ההיתר של כהן להיטמא לשבעת הקרובים אליו.

ומבארין: מהו דתימא, היה מקום לומר, לילף "אחיה" — אחיה "מבני יעקב, כמו שלמדנו לעיל [יז ב] גזירה שוה:

ומקשינן: הרי לענין זה אין חידוש בממזר, שהרי פשיטא — אחיו הוא!

כתיב ביבום "כי ישבו אחים יחדיו".

ומבארין: סלקא דעתך אמינא, שממזר לא יטמא לאחיו, הואיל ומצינו דכתיב בטומאת כהנים "לנפש לא יטמא בעמיו, כי אם לשאריו הקרוב אליו".

ובבני יעקב כתיב "שנים עשר אחים אנחנו".

ונלמד בגזירה שוה שאח ממזר אינו זוקק ליבום:

ושיטות להלכה.

ובאור זרוע (סי' תר"ה) הסיק להלכה, דקי"ל מיתה מפלת, ולכן, אף כשהשתמד אח"כ אינו זוקק. ובחזו"א (קי"ח ב) נקט שאין הדבר תלוי במחלוקת לענין נאסרה. עיין במילואים לריטב"א (סימן י"ד) שהביא עשרה טעמים

7. הרשב"א פירש דפשיטא, שהרי דרש לקמן בבן פסול דפוטר מיבום דדרשינן אין לו עיין עליו. אך הריטב"א הקשה דאדרבא, מדבעינן

ואמר מר: "שארר" — זו אשתו [דכתיב בה "שארה כסותה ועונתה"].

ומאידך כתיב, שם להלן, "לא יטמא בעל בעמיו להחלו".

ואין סתירה בין הפסוקים אם מותר להטמא לאשתו.

אלא, יש בעל שמטמא לאשתו, ויש בעל שאין מטמא לה,

הא כיצד?

מטמא הוא הכהן לאשתו הכשרה, ואין מטמא הכהן לאשתו הפסולה.

וכשם שדרשו כך בטומאת כהן לאשתו, הכי נמי הוה אמינא:

מטמא הוא הכהן רק לאח כשר, ואין מטמא לאח פסול.

ולכן קא משמע לך התנא במשנתנו, שנחשב הממזר כאח כשר, לענין המצוה של כהן להטמא לו, כשמת.

ומקשינן: ואימא הכי נמי, שנלמד מדין הטומאה לאשתו, שאין הכהנים נטמאים לאח ממזר?!

ומתרצינן: התם, אשתו הפסולה — לאפוקי קיימא! שחייב לגרשה מפני האיסור, ואינה נחשבת אשתו שיטמא לה במיתתה.

אך הכא, גם אחיו הממזר — אחיו הוא.

שנינו במשנה: חוין ממי שיש לו אח מן השפחה ומן העוברת כוכבים.

והוינן בה: מאי טעמא אין האח הזה נחשב כאח?

ומשינין: אמר קרא, בעבד עברי שנתן לו רבו שפחה כנענית, והגיע זמנו לצאת לחירות, "האשה וילדיה מן העבד העברי — תהיה לאדוניה".

הרי שילדיה מתייחסים אחריה, ולא אחר בעלה.

שנינו במשנה: מי שיש לו בן מכל מקום, פוטר את אשת אביו מן היבום.

והוינן בה: "מכל מקום" — לאתויי מאי?

אמר רב יהודה: לאתויי בן ממזר, שפוטר אשת אביו מיבום.

ומבארין: מאי טעמא פוטר?

דאמר קרא "ובן אין לו".

ודרשינן, מדלא כתיב "בן אן לו" [בלי האות יו"ד], משמע שבא הכתוב לומר:

עייין עליו! שאם יש לו בן בעולם, פטורה מיבום, אפילו בן שאינו זרע כשר.

שנינו במשנה: וחייב על מכתו.

ומקשינן: אמאי חייב על מכתו?

והרי קרי כאן על אביו שעבר עבירה ועשאו ממזר, את הדרשה מהפסוק "ונשיא בעמך לא תאור", שדוקא מי ש"בעמך" לא תאור, בעושה מעשה עמך. אך על אביו הזה, שאינו עושה מעשה עמך, למה יתחייב על שקללו?!

ריבוי לבן פסול, אם כן מאי פשיטא באח פסול שזוקק. ועוד הקשו הראשונים, דלקמן בעינן

ומתריצין: אפשר לומר כדאמר רב פנחס אמר רב פפא לגבי ענין אחר, שמדובר כאן בעושה תשובה.

הבא נמי חיוב הממזר שהכה את אביו, הוא באופן שעשה אביו תשובה, והרי הוא שוב בכלל עושה מעשה עמך.

ומקשינן: וכי האי אב, שילד ממזר — בר תשובה הוא?!

והתנן, שמעון בן מנסיא אומר: איזהו חטא שנאמר עליו "מעוות לא יוכל לתקון"?

זה הבא על הערוה, והוליד ממנה ממזר, שעונו גלוי ומתקיים כל זמן שהממזר קיים, ואיך תועיל תשובתו?!

ומתריצין: השתא מיהא, כיון ששב בתשובה על מעשהו — עושה מעשה עמך הוא! שאף על פי שחטאו קיים, הוא עצמו שב מדרך עשיית הרע.

תנו רבנן: הבא על אחותו, והיא בת אשת אביו, שנולדה לאביו מאשתו הנשואה לו, ולא מאנוסתו — חייב שתיים, גם משום אחותו, וגם משום בת אשת אביו,

רבי יוסי בן יהודה אומר: אינו חייב אלא משום אחותו בלבד, ולא משום בת אשת אביו.

ומבארינן: מאי טעמייהו דרבנן שחייב שתיים?

אמרי, מוכח כן מהפסוק!

מכדי, הרי כתיב [ויקרא יח ט] "ערות אחותך, בת אביך או בת אמך, מולדת בית או מולדת חוץ, לא תגלה ערותך".

ומשמע בת אביך, בין מנשואין ובין מן אונסין.

ואם כן, הא דכתיב פסוק נוסף [שם פסוק יא] "ערות בת אשת אביך, מולדת אביך, אחותך היא" — למה לי לכותבו? והרי גם היא אחותו, בת אביו, היא?!

אלא, שמע מינה, שבא הכתוב לחייבו שתיים, אחת משום אחותו ואחת משום בת אשת אביו.

ונפקא מינה לשוגג, שמביא על ביאתה שתי חטאות.

ומבארינן: ורבי יוסי בר יהודה, שמחייב רק משום אחותו, טעמו הוא, משום דאמר קרא בפסוק "בת אשת אביך" — "אחותך היא"!

והתוספת "אחותך היא" באה לומר לך: רק משום אחותו אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום בת אשת אביו.

ורבנן, האי "אחותך היא", שנאמר בבת אשת אביו — מאי עבדי ליה?

מיבעי לחו לחייבו על אחותו מן האונסין, שהיא בת אביו ובת אמו.⁽¹⁾

וכגון שנולדו האח והאחות מאנוסה אחת. שאף על פי שהפסוק של בת אביו נאמר גם

1. רש"י מפרש שמדובר באחותו מאונסין, כי לאחות מנשואין לומדים מבת אשת אביך מולדת בית, משמע דכל אשת אביו, בין שהיא אמו ובין

רבי לאסור אחותו מחייבי כריתות, ומשמע שלא פשיטא שהיא אחותו. ועיין בתוס' וברמב"ן מש"כ ליישב.

באחותו מאנוסה, אך כיון שמדובר שם באחותו שהיא בת אביו אך לא בת אמו, לא נדע לחייבו כשהיא אחותו בת אביו ובת אמו, מקל וחומר.

לפי שכאן בא הכתוב לומר את הכלל ש"אין מזהירין מן הדין". שאין ללמוד אזהרת לאו מקל וחומר.

שהרי קל וחומר הוא לחייבו באחותו שהיא גם מהאב וגם מאם, ואפילו הכי צריך היה הכתוב לכתוב שוב "אחותך היא", כדי לחייבו באחות שכזו, וללמד שאילולי הכתוב המיוחד, היא לא היתה באזהרה, לפי שלא לומדים אזהרת לאו בקל וחומר.

ורבי יוסי ברבי יהודה, איך למד מ"אחותך היא" שחייב רק אחת? והרי בא הכתוב ללמדנו שאין מזהירין מן הדין.

ומבארנין: סבר: אם בן, שבא הכתוב ללמד שאין מזהירים מן הדין, אלא צריך לפרט את הלאו בכל מקרה, לכתוב רחמנא רק "אחותך".

זה שהוסיף הכתוב לומר "היא" — למה לי?

מכאן אתה למד שבא הכתוב לומר: רק משום אחותך אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום בת אשת אביו.

ורבנן, שלא למדו מ"היא" שלא יתחייב שתיים, סוברים: אף על גב דכתיב "אחותך", בכל זאת איצטריך למכתב גם "היא".

כדי שלא תאמר, בעלמא [חוץ מאחותו] מזהירין מן הדין.

כי היה מקום לומר שאין ללמוד מכאן שאין מזהירים מן הדין, משום שיתכן כי זה שחזר

וכתב הכתוב אחותו מאביו ומאמו ולא השאיר זאת ללימוד בקל וחומר, הוא משום ש"מילתא דאתיא בקל וחומר — טרח וכתב לה קרא".

לכן כתב קרא "היא", לומר שרק כאן, באחותו, חייב, כי יש בה פסוק לאוסרה. ואילו בכל מקום, כשאין פסוק לאסור, פטור, ואפילו כשיש קל וחומר לאסור, לפי שאין מזהירין מן הדין!

וכך מפרשת הגמרא את הענין:

וכי תימא להקשות: אם כן, "אחותך" מהאב ומהאם דכתב רחמנא — למה לי?

הרי בלאו הכי ידעינן שחייב עליה, שיש ללמוד אותה בקל וחומר מאחותו מן האב בלבד.

ועל כרחך, בא הכתוב ללמד שאין מזהירין מן הדין. שהרי צריכין לרבויה מ"אחותך", ואם כן למה לי לכתוב "היא" לצורך זה?

ומתריצין: אי לא נכתב "היא", לא ידעינן שאין מזהירין מן הדין מדאיצטריך רבוי של אחותך בת אביך ובת אמך.

כי יש לומר: מילתא דאתיא מקל וחומר, כחיוב על אחותו שהיא בת אשת אביו ואמו, והיא חמורה מאחותו שהיא בת אביו בלבד, טרח וכתב לה קרא.

ולא נחשב ליתור שמלמדנו שאין מזהירין מן הדין.

לכן, לפי רבנן כתב רחמנא גם "היא", ללמדנו שאין מזהירין מן הדין.

ורבי יוסי ברבי יהודה, שלמד מיתור תיבת "היא" שאין מתחייב על אחותו שתיים, סבר:

אם כן, שבא יתור זה רק ללמדנו שאין מזהירין מן הדין — ליכתביה רחמנא ל"אחותך היא" באיך קרא, בפסוק העוסק באחותך בת אביך.

ולמה נכתב יתור זה בפסוק של בת אשת אביך?

על כרחך, לומר לך, שעל אף שהיא גם בת אשת אביו, אינו חייב אלא משום אחותו.

ומקשינן ורבי יוסי ברבי יהודה, האי דכתב קרא "בת אשת אביך" — מאי עביד ליה?

הרי אינו חייב משום בת אשת אביו, ולמה הזכיר הכתוב שהיא בתה?!

ומבארין: מביעי ליה ל"בת אשת אביך", כדי לומר לך: רק מי שיש אישות לאביך בה אה חייב על בתו ממנה.

פרט לאחותו משפחה ומעוברת כוכבים, שאין אישות לאביך בה.

שלא תופס בהן קידושין, ואין ולדן מתייחס אחרי הבעל, ולא נקראת אחותו מאשת אביו להתחייב עליה.

ומקשינן: מנין שבא למעט "בת אשת אביך" רק אחותו משפחה, שאין לאביו אישות בה?

ואימא: "בת אשת אביך" — פרט לאחותו מאנוסה, שלא קדשה אביו ולא היה לו בה

אישות!

ומתריצין: **היא**, אחותו מאנוסה — לא מצית אמרת, שלא יתחייב עליה משום אחותו.

והראיה **מדרבא:**

דרבא רמי את הסתירה שלכאורה בפסוקים:

כתיב "ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה".

ומשמע **הא** ערות **בת בנה** דידה, של אשתו, שרי לבעלה.

ואילו מאיך **כתיב "ערות אשה וכתה לא תגלה, את בת בנה ואת בת בתה לא תקח"**.

הרי שגם בת בנה של אשתו אסורה.

ולכאורה סותרים הפסוקים האחד את השני.

וביאר רבא: **הא כיצד?**

כאן, הפסוק האומר שרק ערות בת בנך אסורה ולא בת בנה — מדבר ב"אשתו" מאונסין, שבת בנה שנולד לה מאיש אחר מותרת לו, שהרי אינה אשתו.

ואילו **כאן**, הפסוק האוסר גם בבת בנה — מדובר בבת בן אשתו מן הנשואין.

שאינה אמו.

והקשו הרמב"ן והרשב"א, אם כן צריך את הפסוק הזה לאחותו מן הנשואים, שהיא בת אביו ואמו. ואין ייתור בין לרבנן ובין לרבי יוסי. ותירצו, רק בהוה אמינא פירש כן. אך אחר

דכתיב אחותך לרבות אחותו שהיא בת אביו ובת אמו משמע בין מנשואה ובין מאנוסה. והפסוק של בת אשת אביו מיותר, ועיין ברשב"א היכי ילפינן מאחותך לאסור אחותו מאביו ואמו מן הנשואין.

ומשמע שבתו אפילו מן אונסין היא בתו, וכן בנו.

שילדה לו בכור, או שאהב את האשה השניה, כי זה, דבר פשוט הוא.

ואם כן, גם לענין אחרותו, אי אפשר לחלק ולהתיר אחרותו מאנוסת אביו, לפי שבכל ענין, אחרותו היא.

ובהכרח שכונת הכתוב היא לחדש שאין חילוק בדין ירושת הבכור בין אם היתה אמו אהובה בעיני הקב"ה או שנואה בעיניו.

כג-א ועדיין מקשינן: מנא לן להתיר דוקא אחרות משפחה?

ויש לעיין: וכי יש אשה אהובה לפני המקום, ויש אשה שנואה לפני המקום? ולמה קרא הכתוב לאחת מהן אהובה ולשניה שנואה?

ואימא פרט לאחרותו מחייבי לאוין!

אלא, בהכרח, שאהובה, היינו אהובה למקום, בנישואיה, שנעשו נשואיה בכשרות.

שאם נשא אביו ממזרת, והוליד ממנה בת, אינה חשובה אחרותו. כי נאמר שבחייבי לאוין לא תופסים בהן קדושין, ולכן ממעט אותה הכתוב "בת אשת אביך", לפי שנולדה מאשה שאינה אשתו של אביו!?

ושנואה, שהיא שנואה למקום בנישואיה. דהיינו, שהיה בנשואיה לבעלה עבירת לאו, שהוא דבר השנוא לפני הקב"ה.

ומתריצין: אמר רב פפא: חייבי לאוין כן תפסי בהו קידושין.

ובכל אופן אמר רחמנא על שתיהן "כי תהיינה". ומשמע שיש בהם הויה לאישות, שחלו הקידושין למרות שהן עבירה.

משום דכתיב: "כי תהיין לאיש שתי נשים, האחת אהובה ואחת שנואה, וילדו לו בנים, האהובה והשנואה, והיה הבן הבכור לשניאה.

ומכאן מוכח, שקידושין תופסים בחייבי לאוין. ואם כן, אי אפשר למעט את אחרות מחייבי לאוין מהפסוק "בת אשת אביך", שהרי יש בה אישות לאביו.

והיה ביום הנחילו את בניו, את אשר יהיה לו, לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור.

אך עדיין מקשינן: ואימא, "בת אשת אביך" בא למעט כך:

כי את הבכור בן השנואה יכיר, לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו, כי הוא ראשית אונו, לו משפט הבכורה".

פרט לאחרותו שנולדה לאביו מאשה שהיא חייבי כריתות לו, שבה לא תופסים קידושין, ואין לאביו אישות באמה.

ולא היה צורך לומר שאין חילוק בדין ירושת הבכור בין אם אהב האיש את האשה

אמר תירץ רבא: הרי על אחרות שנולדה לאביו מאשה שהיא חייבי כריתות לאביו